

МЕДІАОСВІТА ЯК НАПРЯМОК НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ В ДОШКІЛЬНИХ ТА ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

УДК 070:37+376.3

А. М. ВИСОЦЬКА

МЕДІАОСВІТА ЯК АСПЕКТ КОРЕКЦІЙНОГО ВИХОВАННЯ ШКОЛЯРІВ З РОЗУМОВОЮ ВІДСТАЛІСТЮ

Обґрунтовано доцільність запровадження медіаосвітніх технологій у систему корекційного виховання розумово відсталих школярів. Визначено основні принципи реалізації цього процесу та педагогічні умови його організації. Встановлено коректно-розвивальну сутність застосування новітніх медіатехнологій у вихованні дітей з особливими потребами.

Ключові слова: розумово відсталі учні, виховання, корекція, система спеціальної освіти, медіаосвіта, комп'ютерні технології, інформаційно-комунікаційні технології.

А. М. ВЫСОЦКАЯ

МЕДИАОБРАЗОВАНИЕ КАК АСПЕКТ КОРРЕКЦИОННОГО ВОСПИТАНИЯ ШКОЛЬНИКОВ С УМСТВЕННОЙ ОТСТАЛЬСТЮ

Обоснована целесообразность внедрения медиаобразовательных технологий в систему коррекционного воспитания умственно отсталых школьников. Определены основные принципы реализации этого процесса и педагогические условия его организации. Указана коррекционно-развивающая сущность внедрения новейших медiateхнологий в воспитании детей с особыми потребностями.

Ключевые слова: умственно отсталые ученики, воспитание, коррекция, система специального образования, медиаобразование, компьютерные технологии, информационно-коммуникационные технологии.

A. M. VYSOTSKA

MEDIA-EDUCATION AS THE ASPECT OF CORRECTIONAL EDUCATION OF CHILDREN WITH INTELLECTUAL RETARDATION

The article argues for application of Media-technologies in correctional upbringing of mentally retarded children. The paper uncovers the basic principles of this process and pedagogical conditions of its organization. The corrective-formative essence of the use of innovative media technologies in education of children with intellectual retardation is defined.

Keywords: mentally retarded students, upbringing, correction, the special education system, media education, computer technology, information and communication technology.

На сучасному етапі розвитку суспільства перед освітою постає чимало проблем, пов'язаних із необхідністю її реформування. Це значною мірою зумовлено стрімким розвитком у сучасному світі інформаційно-комунікаційних технологій та системи мас-медіа, що потребує цілеспрямованої підготовки особистості до вмілого і безпечного користування ними.

Нинішня ситуація в Україні відзначається потужним і суперечливим впливом медіа на освіту молодого покоління, що часто перетворюється на провідний чинник його соціалізації, стихійного соціального навчання [2]. Аналізуючи історію і перспективи розвитку медіаосвіти в Україні, О. Куценко зазначає, що тема формування медіакомпетентності сьогодні широко досліджується як теоретично, так і практично відомими мистецтвознавцями, вченими, журналістами, медіапедагогами-практиками (О. Баришполець, М. Братерська, О. Мусієнко,

МЕДІАОСВІТА ЯК НАПРЯМ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ В ДОШКІЛЬНИХ ТА ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Л. Найдьонова, А. Онкович, В. Погребатько, Ю. Сліпкань, В. Слободян та ін.). Аналіз проблем формування інформаційної культури базується на роботах Б. Потятинника, Н. Габор, Г. Почепцова, Ю. Голоднікової; питання медіапсихології розглядаються в дослідженнях О. Баришпольця, Л. Найдьонової, Н. Череповської. Однак, що наразі в Україні немає чіткої державної програми з підтримки медіаосвіти; немає єдиного центру з медіаосвіти; практично немає відповідних різномірних навчальних програм, навчальних посібників для початкової та середньої ланки освіти; не підготовлені достатньо педагогічні кадри; не визначені конкретні форми медіаосвітньої діяльності у школах тощо [3].

Відтак важливим завданням шкільної освіти сьогодні є її модернізація шляхом забезпечення підготовки особистості до безпечної та ефективної взаємодії із сучасною системою мас-медіа, включаючи як традиційні (друковані видання, радіо, кіно, телебачення), так і новітні (комп'ютерно опосередковане спілкування, Інтернет, мобільна телефонія) медіа з урахуванням розвитку інформаційно-комунікаційних технологій.

У процесі роботи над проблемою навчально-методичного забезпечення позакласної виховної роботи з розумово відсталими школярами нами було проведене пошукове дослідження деяких аспектів їхньої підготовки до взаємодії із сучасними медіа. Результати проведеного дослідження дали підстави для визначення педагогічних умов удосконалення корекційного виховання дітей з особливими потребами.

Мета статті: обґрунтувати доцільність медіаосвіти як аспекту корекційного виховання школярів з розумовою відсталістю.

Однією із необхідних складових процесу соціалізації людини є виховання, яке передбачає забезпечення організаційних, матеріальних і духовних умов для її розвитку. Виховання, яке становить головну внутрішню сутність і навчання, і освіти загалом, лишається сьогодні предметом особливої уваги, адже саме воно забезпечує загальний розвиток особистості, на базі якого формується індивідуальність. Стосовно осіб з розумовою відсталістю виховання відіграє вирішальну роль у процесах компенсації та корекції. Це зумовлено тим, що аномальний характер психофізичного розвитку вносить певну своєрідність у процес становлення розумово відсталої дитини як особистості, а негативні соціальні наслідки дефекту є значною перешкодою на шляху її повноцінної соціалізації (В. Бондар, Л. Виготський, Г. Дульнев, О. Дьячков, І. Єременко, Л. Занков, Н. Коломинський, В. Лубовський, О. Лурія, С. Рубінштейн, В. Сіньов та ін.).

Розглядаючи соціалізацію як «процес вrostання в людську культуру», Л. Виготський свого часу підкреслював, що, на відміну від дітей, які розвиваються нормально, діти з розумовою відсталістю не оволодівають ні специфічною дитячою діяльністю, ні соціальними формами поведінки і за умови спонтанного розвитку опиняються на надзвичайно низькому рівні [1]. Ось чому необхідною є організація цілеспрямованого впливу на розвиток особистості школяра. Педагогічні впливи мають бути спрямовані, зокрема, на розвиток комунікативних можливостей та навичок; формування соціальної поведінки; підтримання та розширення соціальних взаємодій; допомогу в оволодінні соціальними ролями; залучення в ігрові, навчальні та робочі групи; забезпечення професійного залучення у трудове життя і доведення до свідомості його користі [7]. Весь цей процес має здійснюватися з урахуванням сучасних тенденцій медіаосвіти, «одне з головних завдань якої полягає в запобіганні вразливості людини до медіанасильства і медіаманіпуляцій, втечі від реальності в лабіринти віртуального світу, поширенню медіазалежностей» [2, с. 1].

Основним завданням спеціальної освіти дітей з розумовою відсталістю є підготовка їх до самостійного життя, адже саме школа є одним із основних інститутів соціалізації особистості. Відтак школа має створити необхідні умови для розвитку дитини, засвоєння нею системи знань, норм і цінностей, соціальних зв'язків та відносин, формування соціального досвіду, суспільно схвалених форм поведінки, необхідних їй для повноцінного життя в суспільстві.

Так званий інформаційний бум, що став сьогодні реальністю нашого життя, дослідники визначають одним з головних факторів впливу на формування особистісних характеристик. Підкреслюється, що засоби масової комунікації суттєво впливають на засвоєння людьми широкого спектра соціальних норм і на формування ціннісних орієнтацій особистості. Преса, кіно, відео, телебачення, Інтернет пропонують різноманітні норми і стандарти життя. І не завжди дорослі, а тим паче діти з порушеннями інтелектуального розвитку можуть тверезо

МЕДІАОСВІТА ЯК НАПРЯМ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ В ДОШКІЛЬНИХ ТА ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

оцінити можливості їх реалізації. Як один із наслідків – формування потреб, які не співвідносяться із можливостями їх задоволення. Відтак посилення уваги до медіаосвіти у системі корекційного виховання дітей з особливими потребами – нагальна вимога сьогодення.

Означені проблеми не могли оминати своєю увагою вчені і практики в галузі спеціальної педагогіки. Адже комп'ютерні технології входять у спеціальні школи в період активного переосмислення існуючих педагогічних систем, що потребує постановки нових корекційних завдань, які б доповнювали і розвивали зміст освіти. На часі створення нових педагогічних технологій вирішення традиційних завдань.

Вивчаючи теорію і практику застосування медіаосвітніх технологій у системі спеціальної освіти, ми дійшли висновку про те, що йдеться переважно про застосування інформаційних технологій у процесі навчання дітей з особливими потребами. Існує чимало досліджень ефективності використання комп'ютерних технологій у спеціальних школах, розробки комп'ютерних програм для дітей із психофізичними порушеннями (О. Гончарова, Л. Коваль, Н. Компанець, О. Кукушкіна, О. Легкий, М. Малофєєв та ін.). Обґрунтовуються доцільність використання комп'ютера як нового засобу навчання, його місце і роль на різних уроках та індивідуальних заняттях на всіх етапах шкільного навчання дітей з відхиленнями у розвитку, розкривається корекційна спрямованість уроків у комп'ютерному класі. В Україні напрацьовано певний досвід розробки корекційно-розвивальних комп'ютерних програм, інноваційних методик і засобів навчання дітей з особливими потребами; відповідних навчально-методичних матеріалів; інформаційного забезпечення та популяризації передових технологій корекційно-розвивальної роботи; упровадження дистанційного навчання для дітей, неспроможних відвідувати навчальний заклад, тощо. Пріоритетним при цьому є використання спеціалізованих програмно-апаратних і програмованих засобів, розроблених з урахуванням загальних закономірностей і специфічних особливостей розвитку дитини з особливими потребами. Водночас правомірним вважається застосування у корекційному навчанні існуючих програмних засобів загального призначення (текстовий редактор, графічний редактор, «LOGO» та ін.) за умови розробки дефектологами спеціального методичного підходу, який би враховував особливості розвитку дитини.

Комп'ютерні технології розглядаються як один із видів наочно-практичної діяльності учнів, яка створює, порівняно з іншими видами діяльності, особливо сприятливий візуальний ґрунт, на якому відбувається залучення до пізнавального процесу сенсорної, рухової та інтелектуальної сфери дитини, тобто тих сфер розвитку, які найбільш тісно пов'язані з первинним дефектом і які потребують компенсаторно-корекційного впливу [4]. Саме через це у спеціальному навчанні найбільшої цінності та значущості комп'ютер набуває як новий засіб корекційного навчання, а не предмет вивчення.

Водночас ми не виявили системних досліджень проблеми застосування медіаосвітніх технологій у процесі виховання школярів із розумовою відсталістю з метою їх адаптації до інформаційного простору, хоч практика роботи спеціальних закладів освіти свідчить про наявність низки проблем у процесі входження школярів у соціум. Бурхливий потік різноманітної інформації у ЗМІ, переважно негативної, вседозволеність інформаційного ринку, засилля низькопробної медіапродукції, низькоморальних цінностей дуже негативно позначаються на формуванні особистості дітей із розумовою відсталістю, які через специфічні особливості психофізичного розвитку є надзвичайно вразливими до зазначених вище факторів. Відтак постає нагальна потреба у забезпеченні наукового і практичного підґрунтя для організації медіаосвіти школярів, одним із головних завдань якої має стати запобігання вразливості до медіанасильства і медіаманіпуляцій, втечі від реальності, виникненню медіазалежності. Актуальним нині є оновлення змісту виховання, окреслення напрямів корекційно-виховної роботи та основних принципів, якими має керуватися у своїй діяльності педагог-вихователь спеціального загальноосвітнього закладу, відповідно до яких обирати стратегію і тактику корекційно-виховної роботи з метою оптимізації процесу соціалізації розумово відсталих школярів в умовах сьогодення.

Розуміння сутності медіаосвіти та її місця у виховному процесі. Розглядаючи виховання як головну, внутрішню сутність і навчання, і освіти, вважаємо, що воно має забезпечити умови для підготовки особистості до безпечної й ефективної взаємодії із сучасною системою мас-

МЕДІАОСВІТА ЯК НАПРЯМ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ В ДОШКІЛЬНИХ ТА ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

медіа, включаючи як традиційні (друковані видання, радіо, кіно, телебачення), так і новітні (комп'ютерно опосередковане спілкування, Інтернет, мобільна телефонія) медіа [2]. Стратегію виховання треба визначати з урахуванням необхідності підготовки школярів до життя в сучасних інформаційних умовах, до адекватного сприйняття та розуміння ними різної інформації, усвідомлення наслідків її впливу на психіку, опанування способів спілкування на основі невербальних форм комунікації за допомогою технічних засобів.

Інтегрований підхід до медіаосвіти школярів. Педагог має передбачити застосування новітніх інформаційно-комунікаційних технологій в усіх формах виховної роботи зі школярами, а також охоплення усіх аспектів і видів діяльності учнів.

Процес виховання має здійснюватися на матеріалі декількох видів медіа і спрямовуватися на набуття універсальних знань і навичок, які можна було б застосовувати при взаємодії з усіма засобами масової інформації та комунікації. Однак це не виключає можливості додаткового і більш глибокого ознайомлення школярів із певним видом медіа (наприклад, участь у гуртках тощо).

Особистісний підхід у процесі виховання. Процес медіаосвіти школярів з розумовою відсталістю в аспекті корекційного виховання має ґрунтуватися на актуальних потребах цієї категорії дітей як споживачів інформації з урахуванням їхніх вікових, індивідуальних та соціально-психологічних особливостей, наявних медіауподобань і рівня сформованості медіакультури особистості та її найближчого соціального оточення [2].

Пріоритет морально-етичних цінностей. При плануванні і здійсненні виховної діяльності, формулюванні цілей та відборі медіаматеріалу педагог має керуватися принципом необхідності обстоювання суспільної моралі і людської гідності, протистояння жорстокості і різним формам насильства, утвердженню загальнолюдських цінностей, зокрема ціннісного ставлення особи до людей, суспільства, природи, мистецтва, праці та самої себе.

Постановка та досягнення корекційних цілей. Аналіз досліджень цієї проблеми дає підстави вважати, що не можна розглядати як однозначно прогресивне явище сам факт упровадження, зокрема, комп'ютерних технологій у процес навчання дітей з особливими потребами. Ефективність впровадження медіа безпосередньо залежить від того, який саме психолого-педагогічний зміст закладено в ці технології, які функції вони виконують і яке місце посідають у системі корекційного навчання та виховання, наскільки підготовлені педагоги до роботи з новітніми технологіями.

Погоджуємося з висновком про те, що логіка медіаосвіти має визначатися логікою психофізичного розвитку дитини з певним психофізичним порушенням, а не логікою інформаційних технологій. На цьому наполягає й одна з перших дослідниць можливостей використання комп'ютерних технологій у спеціальних школах О. І. Кукушкіна.

Безперечно, дефектолог має володіти необхідними знаннями та вміннями в галузі інформаційно-комунікаційних технологій. Однак пріоритет має належати його професійній компетентності в галузі корекційної педагогіки, оскільки він повинен вміти аналізувати будь-який вид діяльності учнів, виявляти труднощі в її становленні й розробляти аргументовані гіпотези щодо їх можливих причин; під цим кутом зору аналізувати і відбирати для роботи доступні учням і продуктивні медіа, визначати їх місце, роль, способи включення в освітній процес, мати чіткі уявлення про можливий корекційно-розвивальний ефект.

Дослідження організаційно-педагогічних умов використання комп'ютера у спеціальній школі (О. Легкий) дало підстави для висновку, що розвинути в учнів із порушеннями психофізичного розвитку навички користувача нескладно. Однак робити це потрібно не ізольовано, а в процесі змістовної навчально-пізнавальної діяльності, яка зацікавлює дітей спершу своєю яскравістю і незвичністю, а далі – змістом і результатом. Новий комп'ютерний засіб доцільно вводити в процес навчання дитини як засіб розв'язання конкретного навчального завдання, щоб суб'єктивно для неї комп'ютер відразу ж ставав інструментом її діяльності, а не розваги.

Як свідчать теорія і практика навчання та виховання дітей з особливими потребами, корекційно-розвивальна сутність застосування новітніх технологій полягає у перспективі реалізації основної переваги цих технологій порівняно з іншими засобами, а саме:

- можливості індивідуалізації корекційного навчання (виховання) в умовах класу (групи), забезпечення кожному учневі адекватних саме для нього темпу і способу засвоєння інформації,

МЕДІАОСВІТА ЯК НАПРЯМ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ В ДОШКІЛЬНИХ ТА ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

надання можливості для самостійної продуктивної діяльності, яка забезпечується необхідною системою допомоги;

- досягнення більш високої мотивації у роботі з медіа, ніж під час традиційного навчання;
- унаочнення процесу пояснення навчальної інформації, сприяння усвідомленню зв'язків між явищами і процесами, що вивчаються;
- забезпечення за рахунок застосування комп'ютерної технології можливості поетапної допомоги учневі;
- введення учня в ситуацію вільного вибору форм, засобів діяльності та необхідної йому допомоги;
- повторення, узагальнення, систематизація та перевірка якості знань учнів;
- досягнення навчального (виховного) ефекту у більш стислі порівняно з традиційним навчанням терміни;
- можливість створення проблемних ситуацій [4].

Отже, розглядаючи медіаосвіту в контексті корекційного виховання школярів з розумовою відсталістю, ми ставимо за мету забезпечити підвищення рівня доступності навчального матеріалу; активізацію пізнавальної діяльності учнів; удосконалення навичок раціональної організації самостійної роботи; формування в учнів умінь і навичок отримувати потрібну інформацію із різних джерел; активізацію і розвиток здібностей і творчих можливостей; ознайомлення з різними формами сучасного мистецтва тощо. Принциповим при цьому вважаємо усвідомлення того, що ефект застосування новітніх технологій у корекційно-виховному процесі залежить від професійної компетентності вчителя, його вміння включити ці технології в систему виховання кожної дитини з обмеженими можливостями.

ЛІТЕРАТУРА

1. Выготский Л. С. Собрание сочинений: в 6 т.; под ред. Т. А. Власовой. – Т. 5. Основы дефектологии /Л. С. Выготский. – М. : Педагогика, 1983. –368 с.
2. Концепція впровадження медіаосвіти в Україні. – К., 2010 р.
3. Куценко Е. В. Украина: история и перспективы развития медиаобразования / Е. В. Куценко // Современное состояние медиаобразования в России в контексте мировых тенденций : материалы международной научной конференции. – М., 2012. – С. 95–106.
4. Легкий О. М. Організаційно-педагогічні умови використання комп'ютера в спеціальній школі : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.03. / О. М. Легкий. – К., 2000. – 182 с.
5. Recommendations Addressed to UNESCO [Text] // Educating for the Media and the Digital Age. – Vienna : UNESCO, 1999. – P. 273–274.
6. Фатеева И. А. Медиаобразование: теоретические основы и опыт реализации / И. А. Фатеева. – Челябинск, 2007. – 135 с.
7. Шпек О. Люди с умственной отсталостью. Обучение и воспитание / О. Шпек. – М. : Академия, 2003. – 432 с.

УДК 070.37+376.3–053.4

І. В. ГЛАДЧЕНКО

МЕДІАОСВІТНЯ ГРА ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ЖИТТЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ РОЗУМОВО ВІДСТАЛИХ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Розглянуто проблему впровадження медіаосвітніх технологій у педагогічну діяльність дефектолога з метою оптимізації потенціалу корекційного навчання, формування та розвитку соціально-адаптаційних навичок в розумово відсталих дітей дошкільного віку. Рекомендовано застосування в спеціальному дошкільному закладі розроблених на основі модифікованого медіа матеріалу нових медіаосвітніх ігор.

Ключові слова: розумово відсталі діти дошкільного віку, медіаосвітня гра, життєва компетентність.